

Dženet Skeslin Čarls

PARISKA BIBLIOTEKA

Prevela
Tatjana Milosavljević

■ Laguna ■

Pariz

24. maj 1943.

Monsieur l'Inspecteur,¹

Zašto ne tragate za neprijavljenim Jevrejima koji se kriju? Profesorka Koen živi u Ru Blanš broj dvadeset tri. Predaje takozvanu književnost na Sorboni. Muž joj je umro, ali i taj je bio Jevrejin. A ona sada – u njenim godinama! – prisustvuje konferencijama i vucara se naokolo s kolegama i studentima, koji su uglavnom muškarci.

Prepoznacete je s kilometra, uvek je u lepršavoj grimiznoj pelerini, s paunovim perom nakrivo zabodenim u punđu na potiljku. Tražite od Jevrejke nek vam pokaže krštenicu i pasoš, tamo lepo piše koje je vere. Dok valjani Francuzi i Francuskinje rade, Madame le Professeur² samo sedi i čita knjige.

Ja vam napisah istinu, a ostalo je na vama.

Anoniman ali pravedan

¹ Fr.: gospodine inspektore. (Prim. prev.)

² Fr.: gospođa profesorka. (Prim. prev.)

PRVO POGLAVLJE

LILI

Pariz, Dan Bastilje, 1989.

Stojeći u senci Ajfelove kule, uživam u bekstvu od polja pšenice i crkvenih piknika. Za vreme časova matematike, zamišljala sam sebe kako stojim ovde sama, prostrano šetalište samo je moje, ali ovde ima ko zna koliko hiljada ljudi, više ih je u ovom gradskom bloku nego u celom rodnom mestu. Pod gvozdanim nogama, neki otvorenih usta bulje u dva vojnika u patroli s kalašnjikovima o ramenu; neki drugi posmatraju nemu poeziju pantomime; ali najviše ih je koji zagledaju uvis, kao dečak kad krade pogled pod suknju devojčice, dok čekaju u redu za ulaznice. Nisam znala da redovi mogu biti toliko dugački. Uši mi čeznu za francuskim, ali ovaj deo Pariza je poput Ujedinjenih nacija, s predstavnicima iz svih zemalja. Ne razumem šta ljudi pričaju, ali dobro znam to uzbuđenje koje ih prožima.

Udahnem puterastu aromu palačinki iz snek-bara. Ovde je čak i vazduh drugačiji. Pun je energije koju stvaraju taksiji

(taksiji!) čiji vozači pritiskaju sirenu, nasmejani turisti škljocaju svojim foto-aparatima, ćućorenje ljubavnih parova. A tu je i klarinetista, baš kao što je i rekla. Žgoljav i bled, žmureći svira iz dubine duše neku meni nepoznatu pesmu.

Guši me gomila, pa se odšunjam odatle, kao što sam ponekad radila u školi, znajući da niko neće ni primetiti. Prateći uputstva koja mi je dala, prođem kroz park, gde Parižani u grupicama piknikuju. Pored venjaka obraslog jasminom, nekoliko drugarica u korsetima jarkih boja nazdravlja šampanjcem – možda u čast Dana Bastilje, možda su naprosto srećne što imaju slobodan dan. Pogledavši bolje, ugledam minduše u obliku giljotine, ironično, jezivo podsećanje na *La Révolution*. Sve mi je novo – cveće, hrana, moda. Ne znam kuda pre da gledam.

Na bulevaru me mame zgrade – svetle poput kose Francuskinja – i već vidim sebe kako živim u nekoj od njih. Lunjajući naokolo, nađem se ispred poslastičarnice. Delikatno doteran izlog mogao bi mirne duše biti slika u nekom muzeju. Odlučim da svratim samo na čas, ali kolači – svaki za sebe malo savršenstvo – zaslužuju da im se posveti vreme i razmišljanje. I ovde redovi. Turistkinja ispred mene ne može da se odluči. Ko da joj zameri? Eklera, dugačkih i vitkih poput nogu, ima od čokolade, vanile i pistaća; Pariz-Brest ima oblik točka na biciklu; a *religieuses* su bucmaste, poput kaluđerica koje su ih nadahnule. Kada dođem na red, kažem: „*Un éclair au chocolat, s'il vous plaît.*“ „*Oui, mademoiselle*“,³ odgovori mi žena pruživši mi ga. Ove reči slasne su mi poput čokolade, a zvuk francuskog za mene je kao da slušam *Odu radosti* ili Van Hejlenovu pesmu *Skoči* – obuzme me blaženstvo kad začujem dobro poznate, euforične tonove. Moj

³ Fr.: „Jedan čokoladni ekler, molim vas.“ „Da, gospođice.“ (Prim. prev.)

ekler je napola pojeđen pre no što i izađem iz poslastičarnice. U susednoj prodavnici suvenira privuku me zagasitocrveni magneti s motivom *Mulen ruža* i jarkoružičasti privesci za ključeve u obliku Trijumfalne kapije. Kupim i jedno i drugo, deliće Pariza da ih nosim u džepu.

Još u senci Ajfelove kule, skrenem u uzanu sporednu ulicu. Malo dalje napred, broširane knjige na uličnoj tezgi baškare se na suncu, stranice im lepršaju na povetarcu. Knjige su nagoveštaj da idem u dobrom pravcu. Na tabli na zidu zgrade piše: Američka biblioteka u Parizu. Tu je radila.

Sanjala sam o Gradu svetlosti, ali nisam imala pojma kako da stignem ovamo. Kako da naučiš, kad niko u tvojoj porodici nije dospeo toliko daleko? Kako da odavde stigneš tamo, kad nisi siguran da tamo uopšte postoji sem u tvojim nadama i snovima?

Moja komšinica, ratna nevesta iz Francuske, bila je živi dokaz da je to putovanje moguće. Dokaz da je u redu biti drugačiji. Zamislite me, ako hoćete, kao bednu grudvu gline koju je podigla sa svoje verande i ugrejala je među dlanovima. Ali zar umetnost ne preobražava umetnika? Tako kaže moja najbolja prijateljica Meri Luiz. Naravno, oblikuju nas ljudi u našem životu. Navaljuju na nas i podstiču nas, ponekad u dobrom pravcu, ponekad u pogrešnom. Tešući nas zaglade i previše naših oštih ivica; ili nas pak zanemare, pa ostanemo napola dovršeni. Slome nas; ili nam pomognu da postanemo nešto lepo. Ipak, oblikujemo i mi njih: usredsređujemo im fokus, odraz, i menjamo im svrhu. Možda smo mi – umetnici i umetnost – dela u nastanku. Još poneki potez četkicom tu, još malo boje tamo, ali i dalje divlji, neustrašivi, veličanstveni, tužni, čudni, jedinstveni.

Kod kuće u Montani, čeznula sam da se nađem na ulici velikog grada, dok oko mene zuje automobili. Ne umem da

objasnim zašto sam želela da pobeđnem, ništa više no što umem da objasnim iznenadnu potrebu da kinem. U meni se nakupila čežnja, koja nije imala kud do da iskipi napolje.

Moja komšinica je videla tu moju čežnju. Dok me je učila francuski, podučavala me je i nekim drugim stvarima, šta da radim, ali i šta da ne radim – neuvijeno je govorila o svojim greškama. Naše prijateljstvo sadržavalo je ćutanja, ali i smeh i razumevanje. Sada želim da potražim odgovore koje se bojala da pronade. Da pročitam rukopis koji joj je poveren. Možda da upoznam ljude koje je ovde ostavila. Nestrpljiva da započnem potragu, da konačno vidim biblioteku, uhvatim mesinganu kvaku na vratima.

DRUGO POGLAVLJE

ODIL

Pariz, februar 1939.

Brojevi su mi se poput zvezda rojili u glavi. Brojevi su bili ključ mog univerzuma, novog života. 822.33. Sazvežđa nade. 841/.8. U mojoj sobi kasno noću, ujutru kad se uputim po kroasane, niz za nizom – 810, 840, 890 – prolazio je pored mene poput oblaka. Podsećali su na slobodu, na budućnost. I ne samo brojevi. Proučavala sam istoriju biblioteka, unatrag sve do šesnaestog veka. Dok je Henri Osmi u Engleskoj imao pune ruke posla skraćujući svoje supruge za glavu, naš kralj Fransa je modernizovao svoju biblioteku, koju je otvorio učenjacima. Ova kraljevska zbirka bila je začetak Nacionalne biblioteke, *Bibliothèque Nationale*. Sada, za pisaćim stolom u svojoj spavaćoj sobi, pripremala sam se za razgovor za posao prelazeći još jednom svoje beleške o Američkoj biblioteci: osnovana 1920. godine; prva u Parizu koja je pustila javnost među svoje police; pretplatnici iz više od trideset zemalja, od toga jedna četvrtina iz Francuske. Grčevito

sam se držala tih činjenica i brojki, u nadi da ću zahvaljujući njima izgledati profesionalnije.

Izašla sam krupnim koracima iz porodičnog stana u čađavoj Ru de Rom, preko puta stanice San Lazar na kojoj su lokomotive iskašljavale dim. Vetar mi je mrsio kosu i, dok sam zadevala odbegle pramenove pod veliku, meku beretku, razmišljala sam koja će mi pitanja postavljati. Možda o tome šta sam naučila na praksi ili o Djuijevoj decimalnoj klasifikaciji. U daljini sam videla zlatnu kupolu Crkve Svetog Avgustina. Religija, 200. Stari zavet, 221. A Novi zavet? Čekala sam, ali broj nikako da mi dođe. Bila sam toliko nervozna da sam pozaboravljala neke osnovne činjenice. Izvukla sam svešku iz torbice. A, da, 225. Zнала sam to. Djujeva decimalna klasifikacija bila mi je omiljena u bibliotekarskoj školi. Prvi put je zamišljena 1873, ima deset kategorija koje obuhvataju sve, od umetnosti do nauke. Na primer, 648 (domaćinstvo) bilo je ponos i dika moje mame. Tata nikad ne bi priznao, ali istinski je uživao u 785 (kamernoj muzici). Moj brat je više voleo 636.8, dok su meni bili draži 636.7 (prvo su mačke, a drugo psi). Silno mi se dopadalo kako taj indeks mapira celokupan univerzum, kako njegovi brojevi unose logiku u kaos i omogućavaju svakome da pronađe bilo koju oblast ili bilo koju od sto hiljada knjiga u biblioteci.

Stigla sam na *le grand boulevard*,⁴ gde je grad, samo jedan ugao dalje, zbacivao plavi radnički mantil i oblačio bundu od nerca. Grubi miris uglja nestajao je zamenjen medenastim jasminom *Džoja* kojim su odisale žene što su se oduševljavale haljinama u izlogu *Nine Riči* i *Kizlerovim* smaragdnozelenim kožnim rukavicama. Malo dalje usput zaobišla sam muzičare što su izlazili iz dućana u kom su se

⁴ Fr.: veliki bulevar. (Prim. prev.)

prodavale izgužvane partiture, pa produžila pored barokne zgrade s plavim vratima i onda skrenula u uzanu sporednu ulicu. Napamet sam znala put.

Obožavala sam Pariz, grad protkan tajnama. Poput korica knjiga, nekih kožnih a nekih platnenih, svaka pariska vrata vodila su u sopstveni neočekivani svet. U unutrašnjim dvorištima mogli su vas sačekati parkirani bicikli ili bucma-sta kućepaziteljka naoružana metlom. U slučaju biblioteke, masivne drvene vratnice otvarale su se u tajni vrt. Opervažen petunijama s jedne i travnjakom s druge strane, beli šljunak na stazi krckao mi je pod nogama dok su me nosile prema kući od opeke i kamena. Koraknula sam preko praga ispod francuske i američke zastave koje su se jedna do druge mreškale na vetru, i okačila jaknu na klimavi čiviluk. Udišući najlepšu aromu na svetu – mešavinu ustajalog mirisa prašnjavih tomova i sveže štampe današnjih novina – imala sam osećaj da sam najzad kod kuće.

Pošto sam stigla nekoliko minuta pre vremena zakazanog za razgovor, nisam ni prilazila bibliotekskom pultu, gde je nekoliko ljudi zasipalo pitanjima ljubaznu bibliotekarku („Može li ovde negde da se pojedje dobra šnicla?“, „Zašto da platim kaznu kad nisam ni pročitala knjigu do kraja?“) i ušla u udobnu, prijatnu čitaonicu.

Za stolom pored francuskih prozora, profesorka Koen sedela je zadubljena u neki naučni rad, s razmetljivim paunovim perom zadenutim u šinjon; gospodin Prajs-Džouns je pučkajući lulu zamišljeno čitao *Tajms*. Obično bih ih pozdravila, ali nervozna zbog predstojećeg razgovora potražila sam utočište među policama. Volela sam da budem okružena pričama, od kojih su neke bile stare koliko i vreme, a neke druge objavljene tek prošlog meseca. Moj brat

Remi govorio je da zaranjam u knjige onako kako drugi zarone u more. Može biti: obožavala sam hladni šok ulaska u svet koji pripada nekom drugom i umela sam da satima ostanem u njemu. Iz najboljih priča izranjala sam bez daha i pomalo ošamućena.

Sve češće sam u gluvo doba noći čula Remija kako na pisaćoj mašini kuca pamflete. Ako nisu govorili o tome kako bi Francuska trebalo da pomogne izbeglicama koje je građanski rat oterao iz Španije, onda je reč bila o Hitleru i tome kako će zaposesti Evropu na isti način na koji je zaposleo deo Čehoslovačke. Remi je svoje brige – bolje rečeno, tuđe brige – zaboravljao samo uz dobru knjigu. Odlučivši da pozajmim jednu za njega, prelazila sam prstima po hrbatima, tankim i debelim. Dodirivanje knjiga donosilo mi je utehu. Knjige te nikad neće izneveriti. Ljudi menjaju svoju priču, ali knjige ostaju verne.

Izabrala sam 823.8 i smestila se u duboku fotelju prislonjenu uza zid, skrivenu između dva niza polica. Na slabom svetlu, nasumično sam je otvorila. Nikad nisam sudila o knjizi prema uvodnoj rečenici. Podsećalo me je to na jedan prvi sastanak, koji je ujedno bio i poslednji, kad smo se oboje suviše vedro osmehivali. Ne, ja sam knjige otvarala negde na sredini, gde autor nije pokušavao da me impresionira, gde mi je gard bio spušten. „U životu postoje tame i postoje svetlosti“, pročitala sam. „Vi ste svetlost, najbleštavija od svih.“⁵ Da. Baš to bih, da mogu, rekla Remiju.

Osokoljena time kako mi je knjiga dokučila misli, pročitala sam narednu rečenicu i narednu stranicu, do narednog poglavlja.

⁵ Reči doktora Van Helsinga upućene Mini Mari u romanu *Drakula* Brema Stokera. (Prim. prev.)

Trgnuvi se, žurno sam otišla do bibliotečkog pulta, gde sam potpisala karticu i ubacila *Drakulu* u torbicu. Upraviteljka je već bila tu. Svi su znali za gospođicu Rider. Pisala je članke za novine i divno govorila na radiju pozivajući sve da dođu u biblioteku – studente, profesore, vojnike, strance, Francuze. Ovde je bilo mesta za sve.

Kao i uvek, kestenjasta kosa bila joj je savijena u punđu, a u ruci je imala srebrno nalivpero. Preletela sam pogledom preko njenog lica zabrinuta da ću tamo ugledati znake nestrpljenja, ali videla sam samo spokojne oči boje lešnika.

„Ja sam Odil Suše. Oprostite što kasnim. Stigla sam ranije i onda sam otvorila knjigu i...“

„Čitanje je opasno“, reče gospođica Rider sa značajkim osmehom na licu.

„Provodim silne sate, čak i dane, zadubljena u romane.“

„To nisu izgubljeni dani“, reče ona dok smo se rukovale. „Idemo u moju kancelariju.“

Išla sam za njom kroz čitaonicu, gde su pretplatnici u elegantnim odelima spuštali svoje novine kako bi bolje pogledali upraviteljku; potom uz spiralne stepenice, pa hodnikom što je vodio u neprikosnoveno krilo „Samo za zaposlene“, i onda u njenu kancelariju, ispunjenu aromom jakog espresa. Na zidu je visila fotografija nekog velikog grada snimljena iz ptičje perspektive, s gradskim blokovima nalik na šahovsku tablu, tako različitim od krivudavih pariskih ulica.

Primitivši moje interesovanje, ona reče: „To je Vašington. Nekad sam radila u Kongresnoj biblioteci.“ Dala mi je znak da sednem i smestila sam se za njen papirima pokriven sto – neki su pokušavali da se iskradu iz plitke kutije u uglu, dok su ostali mirovali pod težinom bušača za papir. Sjajni crni telefon stajao je mirno poput vojnika, crni kabel pružao mu se do poda. Fotelja pored gospođice Rider dičila se

gomilom knjiga između rukonaslona. Romani Isaka Dinesena⁶ i Idit Vorton stajali su uspravni, poput uvaženih kolega, a obeleživač strana – živobojna pantljika – mahao je iz oba poput ispružene ruke što poziva upraviteljku da se vrati.

Kakav je tip čitaoca bila gospođica Rider? Za razliku od mene, nikad ne bi ostavljala knjige širom otvorene zato što nema *marque-page*.⁷ Nikad ih ne bi gomilala pod krevetom. Imala bi četiri ili pet u pogonu odjednom. Jednu u torbici, da joj se nađe dok se vozi autobusom po gradu. Drugu zato što ju je draga prijateljica pitala šta misli o njoj. Treću za koju niko ne bi ni znao, tajno zadovoljstvo za kišno nedeljno poslepodne...

„Ko je vaš omiljeni pisac?“, upita gospođica Rider.

Razgovor je počeo pre no što sam imala prilike da sednem. Premeštala sam se s noge na nogu. Ko mi je omiljeni pisac? Lično pitanje, nešto o čemu bih raspravljala s tetkom Karo, nekad, pre no što se sve promenilo. Nemoguće pitanje. Kako da odabereš samo jednog? Moje rođake Edviž i Klotilda i ja osmislile smo kategorije – mrtvi pisci, strani, francuski, itd. – samo da ne bismo morale da biramo. Razmislila sam o knjigama u čitaonici koje sam takoreći maločas dodirivala, o knjigama koje su dirnule mene. Divila sam se načinu razmišljanja Ralfa Volda Emersona: *Dok čitam i pišem, ja nisam sâm, iako pored mene nema nikog*, jednako kao i bezvremenom delu Džejn Ostin. Premda je ta spisateljica pisala u devetnaestom veku, okolnosti se, za mnoge žene, nisu nimalo promenile: budućnost im je određena udajom. Pre tri meseca, kada sam obavestila svoje roditelje kako meni muž nije potreban, tata

⁶ Književni pseudonim danske spisateljice Karen Blikken (*Moja Afrika*). (Prim. prev.)

⁷ Fr.: obeleživač strana. (Prim. prev.)

je samo prezrivo frknuo i počeo redom da dovodi svoje nove potčinjene na nedeljni ručak.

Poput ćurke kad joj mama poveže krila i batakonecem za pečenje i pospe je peršunom, tata mi je iznosio muškarce na tacni: „Mark nikad nije odsustvovao s posla ni dana, čak ni onda kad je imao grip!“ Osećala sam se neprijatno kada potencijalni udvarač pokaže interesovanje za mene, i poniženo kada ga ne pokaže nimalo.

Usred ovog prisećanja, začuh gospođicu Rider kako me pita. „Sigurno čitate knjige, zar ne?“

Prošle nedelje optužila sam najnovijeg zaposlenog – Žan-Pjera ili Žan-Filipa – da se dodvorava komesaru. Tata se izvinjavao policajcu koji je pocrveneo kao bulka, objašnjavajući mu kako mi je jezik brži od pameti. Iznervirana samom pomišlju, odgovorila sam na pitanje gospođice Rider.

„Moj omiljeni mrtvi pisac je Dostojevski, zato što mi se sviđa lik Raskoljnikova. Naime, nije jedini koji želi da odalami nekoga po glavi.“

Ćutanje.

Zgrčila sam se u sebi. Šta mi je trebalo da uvlačim tatu u ovaj razgovor? Kada ću naučiti da vladam sobom ili makar da držim jezik za zubima? Zašto joj nisam dala neki normalan odgovor – na primer, David Levi, moj najdraži živi pisac?

„Čast mi je da sam vas upoznala.“ Uputila sam se prema vratima, svesna da je razgovor završen.

Baš kad sam pružila ruku da uhvatim porcelansku kvaku, čula sam gospođicu Rider kako kaže: „Ođajte se životu slobodno, ne razmišljajući, ne bojte se; pravo će vas na obalu izneti i na noge postaviti.“⁸

⁸ F. M. Dostojevski, *Zločin i kazna*, preveo dr Milosav Babović (IP „Rad“, Beograd, 1973). (Prim. prev.)

Moja omiljena rečenica iz *Zločina i kazne*. 891.73/3. Okrenula sam se. Osmehivala se i ta njena srdačnost osokoli me da progovorim. „Naučila sam sve o biblioteci.“ Reči potekoše tihe i potuljene. „O tome kako su Amerikanci poslali milion knjiga vojnicima u Velikom ratu.“ Reči su stižući hrabrost postajale sve glasnije, sve dok nisu ispunile sobu. „O tome kako je Čarls Siger želeo da oda poštu svom sinu Alanu, pesniku poginulom u tom ratu, i kako je novac od autorskih prava na njegovu knjigu poklonio za osnivanje biblioteke.“

„Stvarno si se potrudila. Te knjige su srce naše zbirke.“

Odmakla sam se od vrata.

„Mnogi kandidati kažu kako najviše vole Šekspira“, reče ona.

„Jedini pisac sa sopstvenom signaturom u sistemu Dju-ijeve decimalne klasifikacije.“

„Poneko pomene i *Džejn Ejr*.“

To bi takođe bio normalan odgovor. Zašto moj nije glasio Šarlot Bronte, ili bilo koja druga Bronte, što se toga tiče? „I ja volim Džejn. Sestre Bronte dele istu signaturu – 823.8.“

„Ali vaš odgovor mi se dopao.“

„Stvarno?“

„Rekli ste ono što osećate, a ne ono što ste mislili da želim da čujem.“

To je bilo tačno.

„Ne plašite se da budete drugačiji“, reče gospođica Rider.

„Ja...“ Nisam znala šta da kažem.

Ona se naže napred. „Zašto želite da radite ovde?“

Njen inteligentan i netremičan pogled susrete moj. Otvorila sam usta, spremna da odgovorim, ali pribojavala sam se da ću reći nešto pogrešno i tako sve pokvariti. Kako god bilo, pravi joj razlog nisam smela odati. Grozno bi zvučalo. „U bibliotekarskoj školi sam izučavala savremene metode.“

Ona okrznu pogledom moju molbu. „Svedočanstvo vam je impresivno. Ali niste mi odgovorili na pitanje.“

„Praksu sam imala u biblioteci u Levaloa-Pereu. Ali pretplaćena sam ovde. Obožavam engleski...“

„Jasno mi je“, reče ona s jedva приметnom primesom razočaranja u glasu. „Hvala vam što ste došli. Za nekoliko nedelja javićemo vam šta smo odlučili. Ispratiću vas.“

Ostavši sama u unutrašnjem dvorištu, namršteno sam se zagledala u šljunak. Možda je trebalo da kažem kako najviše volim Idit Vorton, mada je bila tek peta na mom spisku. Možda je trebalo da priznam zašto želim da dobijem taj posao.

„Odil, šta je bilo?“, upita profesorka Koen. Obožavala sam njena predavanja iz engleske književnosti u Američkoj biblioteci, na kojima se jedva moglo naći i mesta za stajanje. Ogrnuta svojom neizbežnom grimiznom pelerinom, doprinosila je da i zastrašujuće knjige poput *Beovulfa* postanu pristupačne, a predavanja su joj bila živa, prožeta suptilnim humorom. Oblaci skandalozne prošlosti lebdeli su za njom poput jorgovanastih nota njenog parfema. Pričalo se da je *Madame le Professeur* iz Budimpešte, ne, iz Bukurešta. Bila je primabalerina, zvezda, ali odrekla se svega i otišla s ljubavnikom u Brazavil. Kad se vratila – polumrtva i sama – oporavila se u samostanu i zamonašila se. Ne, posvetila se nauci. Poput Simon de Bovoar, položila je *agrégation*, gotovo nepoloživ državni ispit neophodan za rad u visokom školstvu.

„Odil?“, ponovi ona.

Šutnuh onaj šljunak. „Napravila sam budalu od sebe na razgovoru za posao.“

„Pametna devojka poput tebe? Jesi li rekla gospođici Rider da nisi propustila ni jedno jedino moje predavanje? Kamo sreće da su moji studenti tako prilježni!“

„Nisam se setila da to pomenem.“

„Zahvali joj pismeno i usput navedi sve ovo što sam ti rekla.“

„Neće izabrati mene.“

„Život je bitka. Moraš se izboriti za ono što želiš.“

Zamislila sam kako hvatam gospođicu Rider za ramena i drmusam je. „Nisam baš sigurna da...“

„E pa, ja jesam“, reče profesorka Koen. „Misliš li da su me oni staromodni matorci na Sorboni tek tako angažovali? Bogme sam se svojski potrudila da ih ubedim kako i žena može predavati na univerzitetu.“

Raspoloženje mi se popravilo. Podigla sam pogled sa šljunka. Do tog trenutka videla sam samo profesorkinu grimiznu pelerinu. Sad sam ugledala njene čeličnosive oči.

„Upornost nije rđava osobina“, nastavi ona, „mada se moj otac žalio kako uvek moram imati poslednju reč.“

„Moj takođe. Kaže da sam 'nepopustljiva'.“

„Onda iskoristi tu nepopustljivost.“

Bila je u pravu. Heroine u mojim omiljenim knjigama nikad nisu odustajale, gurale su dalje, istrajnost je bila ključna za njihov lik i nastavak priče. „Ako mislite da možete ubiti ideje, znači da vas istorija ničemu nije naučila“, napisala je Helen Keler studentima koji su spaljivali knjige. „Tirani su i pre često pribegavali tome, ali ideje su vaskrsle u svoj svojoj silini i uništile ih. Možete spaliti moje knjige i knjige najvećih evropskih umova, ali ideje zapisane u njima već su potekle milionima kanala i nastaviće da podstiču i druge umove.“⁹

⁹ Čuveno pismo Helen Keler nacističkim studentima u Nemačkoj, objavljeno u *Njujork tajmsu* i još nekim američkim novinama 9. maja 1933, dan uoči zakazanog nacističkog mitinga u Berlinu, na kome su u sklopu „akcije protiv nenemačkog duha“ spaljivane knjige. (Prim. prev.)

Zadrhtala sam prisećajući se njenih reči. Ako je ona bila kadra da prevaziđe gluvoću i slepilo, i da ne samo čita knjige nego i da ih piše, valjda sam i ja sposobna da ne dozvolim da me zaustavi jedan loše obavljen razgovor.

Profesorka Koen je bila u pravu kad je rekla da u pismu kažem ono što mislim. Pisanje je bilo lakše od razgovora licem u lice. Uvek sam mogla da precrtam i počnem iznova, pa i stotinu puta ako treba.

„U pravu ste...“, zaustih.

„Dabome da jesam! Obavestiću upraviteljku da si na mojim predavanjima postavljala najbolja pitanja, a ti se postaraj da obaviš svoj deo posla.“ Potom se okrete tako da pelerina zaleprša oko nje, i uđe u biblioteku.

Borbene reči su me ubedile, a pored toga, postojalo je mnogo razloga što sam želela da radim u biblioteci. Jedan od njih bilo je zajedništvo. Koliko god sam ponekad bila snuždena, neko bi mi prišao i uspeo da me oraspoloži. Biblioteka je bila više od opeke i knjiga, njen malter bili su ljudi kojima je bilo stalo do drugih. Mnogi su došli iz drugih zemalja i pustili su ovde korene. Ti koreni izrasli su u dobrotu i srodne duše. Provela sam ja dosta vremena u drugim bibliotekama, s njihovim učtivim: „*Bonjour, Mademoiselle. Au revoir, Mademoiselle.*“¹⁰ Mada su te *bibliothèques* bile sasvim u redu, naprosto im je nedostajalo drugarstvo istinske zajednice.

A deo te zajednice upravo je nailazio prema meni, u vidu gospodina Prajs-Džounsa, penzionisanog engleskog diplomate s leptir-mašnom sa kašmirskom šarom, i katalogizatorke, gospođe Ternbul, s njenim ukrivo ošišanim plavosivim šiškama. Mora da im je profesorka Koen rekla da sam utučena.

¹⁰ Fr.: „Dobar dan, gospođice. Doviđenja, gospođice.“ (Prim. prev.)

„Ništa nije izgubljeno“, reče on, nespretno me potapšavši po leđima. „Pridobićeš ti upraviteljku. Samo joj redom nave-di svoje argumente, baš kao što bi uradio svaki diplomata koji nešto vredi.“

„Ama nemojte je tetošiti!“, na to će gospođa Ternbul. Okrenuvši se prema meni, reče: „Kod kuće u Vinipegu, navikli smo na teškoće. Zato smo takvi kakvi jesmo. Zimi napolju bude i četrdeset ispod nule, ali nećete nas čuti da kukamo, za razliku od Amerikanaca...“ Prisetivši se razloga zbog kojeg je zapravo izašla na hladnoću – prilike da neko-me komanduje – uperi mi koščati prst pravo u lice. „Samo hrabro, i ne prihvataj negativan odgovor!“

S osmehom sam shvatila da zajedništvo znači kako nema tajni. Ali osmehivala sam se. I to je već bilo nešto.

Kod kuće, u svojoj sobi, kad me je prošla nervoza, napi-sala sam: „Draga gospođice Rider, Hvala vam na vremenu koje ste mi posvetili. Bila sam presrećna kad ste me pozvali na razgovor. Ova biblioteka znači mi više od ijednog dru-gog mesta u Parizu. Kad sam imala pet godina, moja tetka Karolina odvela me je tamo na čitanje priča. Ona je razlog što sam studirala engleski, razlog što takoreći ne izbivam iz biblioteke. Premda moja tetka nije više s nama, još je tražim u Američkoj biblioteci. Otvaram knjige i pretražujem im 'džepove' u nadi da ću na kartončiću ugledati njeno ime. Čitajući romane koje je i ona čitala imam osećaj da mi je ona blizu.

Biblioteka mi je utočište. U njoj uvek mogu pronaći neki ugao i nazvati ga svojim, i tu čitati i sanjariti. Želim da osiguram da svi imaju priliku za to, a pogotovo ljudi koji se osećaju drugačijima i kojima je potrebno mesto koje će nazivati domom.“

* * *

Više od svega, želela sam da budem deo zajednice u bibli-oteci, glavni lik, istinski deo priče, poput gospođice Rider. Pošto sam popričala s profesorkom Koen, u meni se javila nada. Potpisala sam se i tako završila razgovor.